

УДК 342.4, 342.7, 342.9.

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.2.32>

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Макаренко О.Ю.,

*доктор юридичних наук, професор,
Донецький державний університет внутрішніх справ,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3020-0658>*

Макаренко Н.А.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
Донецький державний університет внутрішніх справ,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7772-0047>*

Макаренко Н.А., Макаренко О.Ю. Правове забезпечення екологічної безпеки в умовах воєнного стану.

В наданій для публікації статті, авторами виконане дослідження проблемних питань притягнення до відповідальності за правопорушення відносно екологічної безпеки, дослідження криміналізації посягань, пов'язаних з екологічною безпекою в умовах воєнного стану.

Методологічну основу дослідження представляє система загальнонаукових методів і підходів, що забезпечили об'єктивний аналіз досліджуваного предмета.

Автори вважають, що на сьогоднішній момент необхідна належна фіксація спричинених збитків та отримання доказової бази як для національних судів так і міжнародних судових інстанцій, а відтак, є доцільним створення «Методики встановлення збитків, спричинених навколишньому природному середовищу в наслідок збройної агресії».

Також, на наш погляд, доцільно здійснити створення Закону України «Про встановлення збитків, спричинених внаслідок збройної агресії проти України», в якому вже більш досконало розробити як відповідну методичку фіксації збитків, так і коло вповноважених осіб що такі збитки можуть фіксувати.

Автори. Також вважають що необхідно передбачити обов'язок органів місцевого самоврядування здійснити екологічний аудит на територіях, де не ведуться бойові дії, або відразу після їх закінчення, з метою найшвидшої фіксації екологічних збитків та кола осіб, що їх спричинили.

В наданій статті також проаналізовано нові аспекти проблематики притягнення до відповідальності за злочини проти екологічної безпеки в умовах воєнного стану, обґрунтовано пропозиції, метою яких є вдосконалення норм чинного законодавства.

Результати дослідження мають важливість для юрисконсультів, юристів та адвокатів, викладачів та науковців.

Значимість для законотворців та органів виконавчої влади в тому, що вони можуть безпосередньо покращити нормативно-правову базу.

Ключові слова: Відповідальність, екологічна безпека, правопорушення, злочин, збиток, спричинена шкода, військовий стан.

Makarenko N.A., Makarenko O.Y. Legal ensuring environmental safety under martial law.

In the article submitted for publication, the authors have studied the problematic issues of prosecution for environmental safety offenses, and the criminalization of offenses related to environmental safety under martial law.

The methodological basis of the study is a system of general scientific methods and approaches which provided an objective analysis of the subject under study.

The authors believe that at the moment it is necessary to properly record the damage caused and obtain an evidence base for both national courts and international courts, and therefore it is advisable

to create a “Methodology for Establishing Damage Caused to the Environment as a Result of Armed Aggression”.

In our opinion, it is also advisable to create a Law of Ukraine “On Establishing Damages Caused as a Result of Armed Aggression against Ukraine”, which would more thoroughly develop both the appropriate methodology for recording damages and the range of authorized persons who can record such damages.

The authors. The authors also believe that it is necessary to provide for the obligation of local governments to conduct an environmental audit in areas where there are no hostilities or immediately after their end, in order to record environmental damage and the circle of persons who caused it as soon as possible.

The article also analyzes new aspects of the issue of prosecution for crimes against environmental safety under martial law, and substantiates the proposals aimed at improving the

Key words: Liability, Environmental Safety, Tort, Crime, Damage, Damages, Martial Law.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день, Україна як незалежна, демократична та правова країна зіштовхнулася з незліченною кількістю викликів та проблем, кожна з яких має право як на окреме наукове дослідження, так і на відповідні шляхи вирішення проблеми.

Збройна агресія Російської Федерації відносно України, суттєво вплинула на безліч складових нашого життя, галузей виробництва та економіки, і звісно, цей вплив стосуються не тільки нашої країни але і інших країн та всього світу в цілому. Цей вплив має надзвичайні та довгострокові наслідки як на мікро так і на макрорівні. Окрім іншого, варто зазначити, що збройна агресія призвела до виникнення багатьох ризиків для громадян, фізичних осіб, як наприклад ризик втратити власність, здоров'я, загинути, а також ризики для юридичних осіб (підприємств), що безпосередньо пов'язані з можливістю здійснювати їх господарську діяльність, можливість виконувати обов'язки за договорами чи фізично існувати.

Звісно, кожен має повне право на власний розсуд визначати пріоритетність таких ризиків та важливість викликів, проте ми вважаємо, що одним із достатньо важливих питань, наслідків збройної агресії є питання дотримання екологічної безпеки. Екологічна безпека в Україні, це безсумнівно важливе питання як для нас, так і країн, що мають спільний кордон із Україною, значення для всього світу. Відповідне твердження підтверджується значним переліком фактів, починаючи від того, що на території України діють атомні електростанції, так і тими фактами, що саме на території нашої країни працює значна кількість потужних промислових підприємств, частина з яких на момент написання статті припинили своє функціонування і фізично знищені (як металургійний комбінат «Азовсталь» та Маріупольській металургійний комбінат імені Ілліча). Екологічна безпека це безсумнівно надзвичайно важлива складова в безпечному майбутньому світу. До речі, взаємопов'язаність абсолютно різних проблем, що виникли у зв'язку із збройною агресією підтверджується також і тим фактом, що 21 грудня 2022 року, господарським судом Запорізької області було розпочато розгляд справи про банкрутство вищезазначених підприємств.

Так у промові про «Екологічну безпеку» міністр захисту довкілля та природних ресурсів України Руслан Стрілець зазначив, що з початком вторгнення Російської Федерації на територію України, було зафіксовано не менше ніж двісті п'ятдесят сім випадків екоциду. Серед таких випадків були наявні зниження шляхом спалення складів горючих матеріалів, баз нафтопродуктів, що в свою чергу утворює комплексні негативні наслідки як для бізнесу так і для навколишнього природного середовища. Додатково доцільно зазначити що здійснювались авіаційні ураження стратегічних підприємств хімічної галузі, критичної інфраструктури (в тому числі споруд очищення стічних вод), відбувалось втрата плодородних властивостей ґрунту, спалення чагарників та лісів, знищення природо-заповідного фонду [1].

Проблемні питання екологічної злочинності є окремою темою для дослідження, як в галузі охорони екології, так і в розрізі питань відповідальності, пов'язаною із декількома можливими видами останньої, а саме дисциплінарною, адміністративно-правовою, матеріальною (цивільно-правовою) та відповідно кримінальною, як найбільш суворою з можливих, що безпосередньо вказано в статті 68 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [2]. Однак, найсуворіша і яка потребує додаткового вивчення та дослідження – це кримінальна відповідальність. У кримінальному кодексі України вона описана у восьмому розділі. Питання юридичної відповідальності за окремі діяння, в тому числі суб'єктів природокористування (як фізичних так і юридичних осіб, в

тому числі гірничо-збагачувальних підприємств) неодноразово досліджувались науковцями, і звісно, кримінальна відповідальність, як найефективніший спосіб стримування і захисту від відповідних правопорушень достатньо ефективно працювала. Проте із початком збройної агресії, кількість кримінальних правопорушень (злочинів) суттєво збільшилась, а можливість припинення правопорушень та притягнення винних до відповідальності, суттєво зменшилась, з об'єктивних причин. Влада України, також неодноразово звертала увагу світової спільноти саме на екологічні наслідки збройної агресії, оскільки саме ці наслідки будуть впливати на весь світ.

Покарання, і в першу чергу передбачене кримінальним кодексом України, може бути застосованим до відповідних суб'єктів, котрі в свою чергу вчинили кримінальні правопорушення з відповідним (високим) рівнем екологічної небезпеки як для здоров'я та життя людини, так і для навколишнього природного середовища, особливо якщо шкода докільню завдана у особливо великих розмірах [3].

На сьогоднішній день, кількість таких правопорушень та реальні збитки, достеменно встановити неможливо. Навіть на момент написання статті, реальні збитки вже суттєво збільшились, а на момент публікації, нажал, ситуація продовжуватиметься погіршуватись. Наслідки для навколишнього природного середовища від знищення великих промислових підприємств Донецької області, взагалі є колосальними. Але окрім цього, знищення підприємства має безпосередній вплив і на трудові і на податкові відносини, що фактично зачіпає цілі суміжні галузі.

Так, на сьогоднішній день в Україні, згідно матеріалів Служб безпеки України тільки упродовж 2020-2021 років відкрито 184 кримінальних проваджень стосовно екологічних злочинів – про це свого часу голова СБУ Іван Баканов повідомив на нараді в Офісі Генерального прокурора [4]. Звісно, факт порушення кримінального провадження не означає що воно буде успішно розслідувано, матеріали передані до суду а винні особи будуть притягнені до відповідальності внаслідок винесення обвинувального вироку. Проте така кількість проваджень, порушених тільки одним правоохоронним органом, підтверджує високий рівень проблеми.

Дія кримінально-правового впливу на екологічну злочинність зумовлена передусім досконалістю норм, які встановлюють відповідальність за екологічні посягання. Тому кримінальне законодавство у сфері екологічної безпеки має відповідати вимогам внутрішньої узгодженості та системності, адже удосконалене законодавство, яке не має прогалини запорука удосконалення інститутів держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Практичним і теоретичним проблемам кримінального процесу та кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища мала місце в роботах відомих вчених, зокрема, С.Б. Гавриша, А.П. Гетьмана, М.І. Веревічевої, О.Л. Дубовик, Н.Г. Іванової, О.М. Костенко, І.М. Козьякова, Р.С. Кіріна, В.К. Матвійчука, О.В. Мельник, Н.Л. Романової, Ю.С. Шемшученка та ін.

Проте, вважаючи зазначену вище актуальність теми, доцільно визнати, що до здійснення збройної агресії Російською Федерацією відносно України 24 лютого минулого року, вказана тема, у сформульованому авторами визначенні, взагалі не досліджувалась, оскільки була не реалістичною та не актуальною для тогочасної України. Звісно, частина наукових досліджень з напрямку вивчення питання відповідальності (в тому числі кримінальної) за так звані екологічні чи природо ресурсні злочини була присутня, окремо також вивчалась адміністративна та матеріальна (цивільно-правова) відповідальності. Науковці України також досліджували питання відповідальності за вказані злочини (правопорушення) як фізичних так і юридичних осіб, наслідком чого, також стало внесення змін до діючого кримінального кодексу України. Так внаслідок таких змін, на сьогоднішній момент, найвищим покаранням для юридичних осіб може бути ліквідація, що фактично є аналогом смертної кари для фізичної особи (яка на сьогоднішній день відсутня як покарання в Україні). Проте всі ці дослідження і практичні зміни не враховували специфіку бойових дій чи збройної агресії інших країн по відношенню. До України. Доречі такий вид покарання як ліквідація юридичної особи може застосовуватись за декількома складами злочинів.

Тому, хоча ми і визнаємо певний прогрес в юридичній науці, з вивчення питань юридичної і кримінальної відповідальності за злочини (правопорушення), захист екологічної безпеки, ми вважаємо, що деякі з проблемних питань зазначеної тематики залишились не висвітленими, особливо щодо злочинів скоєних під час воєнного стану. Враховуючи викладене, ми вважаємо, що необхідність подальших наукових досліджень національного екологічного, кримінального та іншого законодавства, з урахуванням нових підходів в зазначеній сфері, є необхідним.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Здійснюючи наукове дослідження із зазначеної теми, ми маємо пам'ятати, що на території України введений воєнний стан, запроваджений відповідно до Указу Президента України № 64/2022, який відповідно до діючого законодавства затверджений Законом України ЗУ № 2102-ІХ. Фактично, на території нашої країни запроваджений особливий правовий статус, що впливає на регулювання суспільних відносин.

Разом із тим, навіть в умовах воєнного стану, ми маємо зазначити, що завданням щодо регулювання будь-яких суспільних відносин в даній сфері, в тому числі пов'язаних з екологічними злочинами, є насамперед дотримання вимог екологічного законодавства, побудова злагодженої системи, в якій за допомогою певних регуляторів (норм права) будуть впорядковані взаємовідносини між різними суб'єктами [5].

Підтвердженням того, що як суспільство так і держава усвідомлюють реальність відповідних ризиків є зміна державної політики в сфері екології. Ключові напрямки та фундамент відповідної політики в свою чергу затверджено в Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [6].

Поняття екологічної небезпеки можна розглянути у різних масштабах, таких як локальних, регіональних, так і в глобальних. Проте, екологічна безпека є обмеженою у часі та просторі, ми маємо на увазі, що зміни, які відбулися та будуть відбуватися можуть стати незворотними, та від локальних перейти у глобальні [7].

Мета дослідження – Методологічну основу дослідження становить система загальнонаукових методів і підходів, що забезпечили об'єктивний аналіз досліджуваного предмета. За допомогою дослідження питань діяльності чинної нормативної бази України в частині кримінальної відповідальності за злочини в сфері екологічної безпеки, та за допомогою вивчення досліджень наукових доробок авторів у відповідних сферах, в роботі обширно досліджено проблематику сьогодення щодо екологічної безпеки, а також особливостей екологічної безпеки як об'єкта кримінально-правової охорони довкілля не тільки в Україні, а й в інших країнах світу.

Завдання дослідження:

- Проаналізувати нормативно-правові заходи забезпечення екологічної безпеки на території України.
- Здійснити комплексний аналіз ефективності реалізації механізму притягнення до відповідальності за екологічні злочини в умовах воєнного стану;
- Здійснити аналіз нормативно-правової бази, що застосовується на сьогоднішній день при притягненні до відповідальності за екологічні злочини;
- На основі проведеного аналізу зробити висновок щодо можливих ефективних змін до вже існуючого законодавства, з метою покращення ефективності притягнення до відповідальності осіб за екологічні злочини.

Метою цієї статті є дослідження проблеми правових та організаційних аспектів здійснення державного контролю господарської діяльності великих платників податків в період воєнного стану, що проводилось шляхом вивчення та аналізу:

- нормативно-правової бази України;
- теоретичних досліджень науковців у відповідних галузях;
- аналізу адвокатської практики адвокатів Адвокатського об'єднання «Альфа лекс», в роботі по захисту інтересів великих платників податків.

Викладення основного матеріалу. З початком збройної агресії на території України, відповідні бойові дії фактично відбувались на території декількох областей, потужних промислових гігантів, критичних об'єктах інфраструктури (в тому числі водних та енергетичних), місцях зберігання паливно-мастильних матеріалів та безпосередньо нафтобазах. Окрім іншого, ми на собі відчули підпали лісів, мінування значної площі територій, знищення лісових насаджень, забруднення водних об'єктів, тощо. Звісно, всі перелічені вище дії мали миттєвий та матимуть ще більші негативні наслідки. В першу чергу, такі дії призводять до надзвичайних матеріальних збитків як окремих фізичних, юридичних осіб та держави, але непорівняно суттєвішою є шкода завдана навколишньому природному середовищу, шкода, яку в теперішній період часу неможливо встановити в повній мірі.

Також слід зазначити, що двадцять дев'ятого квітня 2022 року Кабінет Міністрів України затвердив зміни, як центральний орган виконавчої влади до Порядку визначення спричинених збитків, спричинених Україні через збройну агресію Російської Федерації, та розширив напрями, за

якими визначатимуть шкоду, заподіяну довкіллю України [8]. В цій частині, нам важливо розуміти, що допомогою закону, як регулятору відповідних суспільних відносин виступають підзаконні нормативно-правові акти. І в цій частині, швидка та ефективна робота кабінету міністрів України, може надати нам дійсно ефективні регулятори.

Звісно, шкода що спричиняється на території України внаслідок збройної агресії, є масштабною та багатогранною, як з точки зору способів її спричинення так і з точки зору можливих наслідків. Як найкритичніші для негативних наслідків в майбутньому, були зафіксовані такі факти як загоряння, пожежі на підприємствах хімічної та нафтопереробної галузей, а саме базах по збереженню нафтопродуктів, сховищами селітри та аміаку, пошкодження газопроводів різного тиску, знищення суден в чорноморській акваторії. Що в свою чергу, спричинило шкоду атмосферному повітрю, плодородним ґрунтам, водним об'єктам. Треба також зазначити, що як мінімум частину спричиненої шкоди, усунути повністю неможливо.

В межах дослідження та на підтвердження важливості та актуальності теми, ми також не можемо не приділити увагу проблемі, яка змусила хвилювати не тільки Україну, а й світову спільноту. Так кричущим з точки зору міжнародного права був факт захоплення Чорнобильської АЕС у перший день повномасштабного вторгнення Російської Федерації проти України – 24 лютого 2022 року.

Безпосередню загрозу обстрілу зазнала і Південноукраїнська АЕС, що в свою чергу також підтвердило порушення міжнародних угод, які сама країна агресор і підписувала. Більше того, використання у військових цілях атомних станцій взагалі дія, яку неможливо уявити у сучасному цивілізованому світі і яка несе надзвичайно високі ризики як для українського так і для інших народів світу.

Запорізька АЕС досі перебуває під контролем окупантів, територію чорнобильської зони вони залишили 31 березня 2022 року. Однак наслідки їхнього знаходження виявилися катастрофічними. Як показало проведене німецьким Greenpeace незалежне розслідування, військове захоплення чорнобильської зони призвело до збільшення рівня радіації на окупованих територіях полісся (причому річ може йти не лише про Україну, а й про республіку Білорусь) [9].

Екосистема України відіграє надзвичайне значення для Європи. Вона охоплює 35 відсотків біорізноманіття Європи, саме на ній мешкає понад 70 тисяч біологічних видів, 29% території України складається із природної рослинності, а також окультуреної природної рослинності (наприклад, доглянуті пасовища та живоплоти). 16% території України складають ліси. По Україні протікають майже 63 тисяч річок. Також на території України розташовані 11% Карпатського гірського масиву, де проростають третина всіх видів рослин Європи [10]. Все це є надбанням не тільки Українського народу, але і частиною світу.

Зазначимо, що річки, як водні об'єкти під час російської агресії також страждають. Будь який водний ресурс, в умовах браку води та питної води безпосередньо на планеті є надважливий. Дніпро наприклад, в певному сенсі стратегічним водним об'єктом Європи, що входить в п'ятірку найбільших. В березні 2022 року після здійснення чергових авіаційних бомбардувань, значні об'єми неочищених водних ресурсів з міста Запоріжжя потрапили до Дніпра [11].

Але такі наслідки на навколишнє середовище не є найбільшими. Окремої шкоди зазнала лісові об'єкти, через спалення та акваторія Чорного моря, де загинула значна кількість дельфінів. Окремі науковці вважають загибель чорноморських савців наслідками збільшення судноплавства в акваторії та негативного впливу шуму. Але є організації, що збирають відповідну інформацію, фіксують факти спричиненої шкоди, які в свою чергу будуть використані для кваліфікації та притягнення винних до відповідальності. Таку діяльність наприклад здійснює національний природний парк Тузловського лиману України [12]. Зазначені наслідки для навколишнього природного середовища можуть бути непоправними, а втрачені ресурси, в тому числі в частині популяції окремих тварин, ссавців, можуть виявитись непоновлюваними.

Ми можемо визначити Відповідальність за порушення екологічного законодавства – як сукупність правових засобів, встановлених законодавством (адміністративним, кримінальним, цивільним, трудовим, фінансовим тощо), які застосовуються у випадках порушення вимог охорони довкілля та екологічної безпеки населення, умов та режиму використання природних ресурсів, заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу [13].

Маємо зазначити, що опрацьовуючи тему відповідальності за будь які злочини (кримінальні правопорушення), в тому числі і екологічні, ми класично можемо говорити про чотири види від-

повідальності. Це відповідно кримінальна, як найсуворіша, матеріальна або цивільно-правова, адміністративна та відповідно дисциплінарна. Всі вони зазначені в статті 68 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [14]. І звісно, кожен із видів відповідальності може і має окремо розглядатись як в теоретичній чи науковій, так і практичній площині.

Найбільш дієвий механізм врегулювання відповідних відносин, механізм який дозволяє притягати до відповідальності винних та здійснює певну превентивну діяльність, це кримінальна відповідальність за екологічні злочини. Такий вид відповідальності закріплений у розділі VIII Кримінального кодексу України і за певними статтями передбачає до 10, 12 років позбавлення волі [3]. Ми вже пояснювали позицію вибору теми наукового дослідження. І хоча про кожен із видів відповідальності за вказані злочини можна говорити окремо в межах наукових досліджень, ми вважаємо кримінальну відповідальність, найбільш дієвою в умовах рівня загроз та глибини суспільної небезпеки саме екологічних злочинів.

Окрім того, в Україні використання природних ресурсів навколишнього природного середовища врегульовано відповідними нормативно-правовими актами. Серед таких нормативно-правових актів доцільно виділити кодифіковані Водний кодекс України, Земельний кодекс України, Лісовий кодекс України, Лісовий кодекс України, а також закони України «Про тваринний світ», «Про рослинний світ», «Про охорону атмосферного повітря», «Про природно-заповідний фонд». Окремо варто зазначити що прийняті закони, які регулюють попередження та усунення негативних факторів впливу на довкілля та життя і здоров'я людини. Це Закони України: «Про екологічну експертизу», «Про відходи», «Про пестициди і агрохімікати», «Про зону надзвичайної екологічної ситуації», «Про поводження із радіоактивними відходами».

І що не менш важливо, є ряд нормативно-правових документів, які регулюють екологічні відносини та відповідальність за порушення екологічного законодавства [15].

Відносно ж міжнародного права, варто зазначити, що воно, як і національне законодавство не є ідеальним. Наприклад всі договори Женевських конвенцій (а їх всього чотири), що мають застосовуватись в період збройної агресії чи військових конфліктів, не оперують терміном «навколишнє середовище», що в свою чергу не дає нам додаткових механізмів захисту та відновлення порушеного права.

Але, зазначимо, що Додатковий протокол (Протокол I) до Женевських конвенцій про захист жертв міжнародних збройних конфліктів від 12 серпня 1949 р., що був прийнятий у 1997 році, 8 червня, зазначає, що недозволено використовувати способи та методи війни, воєнних дій, метою яких є завдання значної або довгострокової, суттєвої шкоди природі, навколишньому природному середовищу.

Більше того, в протоколі I, а саме в статті 55 вказано, що у разі ведення бойових дій, необхідно виявляти турботу про навколишнє природне середовище, захищаючи його від суттєвої та довгострокової шкоди. Такий захист має на меті не тільки захистити навколишнє природне середовище, але і захист здоров'я громадян чи виживання населення. Заподіяння шкоди природному середовищу як репресалій заборонено [15].

Подібна позиція зазначена і в Декларації Ріо-де-Жанейро відносно навколишнього природного середовища та розвитку 1992 року, що встановлює ключові принципи екологічного права. У відповідних двадцяти чотирьох принципах вказаної декларації зазначено, що війна неминуче здійснює руйнівний вплив на процес сталого розвитку, тому держави мають поважати міжнародне право, що забезпечує захист довкілля, під час збройних конфліктів і мають співпрацювати, за необхідності, у справі його подальшого розвитку [16].

Більше того в додатковому протоколі до Женевської конвенції від 12.08.1949 року, а саме статтях 35, 55-56 прямо забороняється використовувати методи чи способи здійснення бойових дій, з метою завдання або припускаючи завдання суттєвої, потужної та довгострокової шкоди навколишньому природному середовищу. У зазначених статтях вказано, що споруди, устаткування, об'єкти критичної інфраструктури як то греблі, електростанції, дамби, не мають ставати військовими цілями. Така заборона пов'язана з метою убезпечити світ від негативних наслідків і захистити життя цивільного населення [13].

Якщо ми звернемо увагу на підтверджені офіційні відомості, то зможемо констатувати, що в жовтні 2022 року, правоохоронцями в Україні внесено більше 70 проваджень відносно скоєння кримінальних правопорушень які вчинені в галузі охорони навколишнього природного середовища, які безпосередньо пов'язані, топ-то є наслідками військової агресії Російської Федерації

проти України. Тільки проваджень з кваліфікацією екоцид, відповідальність за який передбачено статтею 441 Кримінального Кодексу України, зареєстровано не менше десяти. Кількість проваджень, розпочатих з кваліфікацією порушення законів і звичаїв війни, відповідальність за яку передбачена статтею 438 Кримінального Кодексу України, внесено до єдиного реєстру досудового розслідування більше 60 [17].

Також висвітлюючи питання здійснення досудового розслідування за вказаними злочинами, ми маємо зазначити, що безпосереднє процесуальне керівництво здійснюється прокурорами спеціалізованої екологічної прокуратури. Історія реформування якої також є достатньо цікавою в правовій історії України.

Ми також маємо зазначити, що в обов'язки відповідних природоохоронних прокурорів входить не тільки саме процесуальне керівництво діями слідчих, по окремим кримінальним провадженням, узгодження окремих процесуальних дій та інше, а й комунікація із громадськими, правозахисними організаціями. Міжнародними організаціями з відповідного рівня та квазісудових інстанціях, в тому числі Міжнародному кримінальному суді.

Задля досягнення максимальної ефективності в розслідуванні, відбувається постійна комунікація і співпраця з іноземними фахівцями щодо предмету доказування та обсягів необхідної. Доказової бази. Такий підхід до роботи правоохоронців дозволить максимально зафіксувати негативні наслідки від збройної агресії та отримати доказову базу причинно наслідкового зв'язку, між діями військових країни агресора та описаними наслідками.

В якості прикладу, доцільно зазначити, що прокурорами відповідної спеціалізованої природоохоронної прокуратури була здійснена робоча зустріч з директором офісу міжнародної організації розвитку права, з міста Гаага (IDLO), містером Фабріціо Гарігліа, який в минулому працював на посаді директора відділу прокурорів офісу прокурора міжнародного кримінального суду [18].

Саме з метою комплексного вирішення окреслених вище проблем, відповідно до наказу № 73, від 01.03.2022 року, до складу членів оперативного штабу з фіксації та систематизації інформації відносно спричинених збитків, задля наповнення відомостей реєстру збитків, було введено представника Державної екологічної інспекції України. [18].

Прокурори спеціалізованої екологічної прокуратури також задіяні у діяльності Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, приймають участь у відповідних круглих столах та нарадах з питань підготовки проектів зміни нормативно-правових актів, відносно розробки методик окреслених порядком визначення збитків та екологічної шкоди, що спричинена Україні через збройну агресію Російської Федерації, а також здійснення визначення розміру екоциду та його наслідків на навколишнє середовище [18].

Ми також маємо зазначити, що в окремих регіонах України передбачувано збільшилось виявлення фактів незаконного використанні надр України та інших природних ресурсів. Частково це може пояснюватись зменшенням уваги та інтенсивності роботи співробітників правоохоронних органів, та вкрай низьку, а подекуди взагалі відсутню профілактичну роботу зі вказаного напрямку. Цілком Логічно, що значна частина правоохоронців дають відпір агресору і фахівців для виконання завдань із розслідування та профілактики злочинів, бракує.

На наш погляд, ми зобов'язані окремо акцентувати увагу на питаннях, що безпосередньо пов'язані із забезпеченням належного державно-правового контролю за виконанням природоохоронних законів та підзаконних нормативно-правових актів.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 303, датованої 13 березня 2022 року, «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану», зупинено проведення планових та позапланових перевірок (в тому числі як наглядовий захід, заході контролю) на період дії періоду воєнного стану [19].

Окрім того, відповідно до підпункту чотири, пункту 1с постанови Кабінету міністрів України № 263 від 12.03.2022 року про «Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану», задля унеможливлення настання загрози національній безпеці, обмежено доступ до окремих реєстрів та баз даних, в яких міститься інформація про обіг природних ресурсів, спеціальні дозволи на використання останніх, тощо [20].

Висновки. Після проголошення відповідним указом президента військового стану в країні, військові, правоохоронці різного рівня, свідомі громадяни, правозахисники та члени громадських організацій екологічного спрямуванні, були зосереджені виключно на виборюванні права на іс-

нування нашої країни. Окремі служби, через здійснення бойових дій та ураження критичної інфраструктури, працювали в переважній більшості над поновленням енергоефективності країни. Фактично, майже всі, свідомо змістили пріоритети в професійному та повсякденному житті.

Разом із тим, задля існування будь якої країни, особливо якщо ми стверджуємо, що країна демократична та правова, мають належним чином функціонувати і інші інститути державної влади та місцевого самоврядування.

Правоохоронні органи мають забезпечувати правопорядок, розслідувати злочини (кримінальні правопорушення), суди здійснювати судочинство. Органи контролю, професійно виконувати основні функції відповідно до спеціальних законів. Бізнес, відповідно має виконувати свої податкові і соціальні зобов'язання, дотримуватись в своїй діяльності норм екологічного, податкового, трудового права. При збалансованому функціонуванні зазначених інститутів, громадські організації відіграватимуть також важливу моніторингову та превентивну роль у запобіганні і виявленні екологічних правопорушень, а громадяни дотримуватись закону та допомагати як найшвидше дійти до перемоги України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Промова міністра захисту довкілля та природних ресурсів України Руслана Стрілець URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2022/06/22/249216/>.
2. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>.
3. Кримінальний кодекс України. Офіційний портал Верховної ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
4. Статистичні данні СБУ відносно відкритих кримінальних проваджень по екологічним злочинам, за 2021-2022 22 рік URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/za-materialamy-sbu-vidkryto-184-kryminalnykh-provadhennia-shchodo-ekolohichnykh-zlochyniv-ivan-bakanov>.
5. Андреев А. Механізм правового регулювання суспільних відносин: Окремі аспекти щодо визначення поняття та особливостей. *Підприємство господарство і право*. 2019. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/6/23.pdf>.
6. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року. Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>.
7. Качинський А.Б. Екологічна безпека України: системний аналіз, перспективи покращення. URL: <http://old.niss.gov.ua/book/Kachin/index.htm>.
8. Газета Верховної Ради України «Голос України». Інтерв'ю голови Комітету з питань екологічної політики та природокористування Олега Бондаренка. URL: <http://www.golos.com.ua/article/360514>.
9. Незалежне дослідження німецького Greenpeace. URL: <https://uacrisis.org/uk>.
10. Економічна правда. Як Україна може дати поштовх світу до перегляду архітектури екологічного миру. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/11/1/693320>.
11. Радіо свобода. Випалена земля і забруднена вода: катастрофічні екологічні наслідки війни Росії проти України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ekolohichna-katastrofa-cherez-viynu-rosiyi/31921705.html>.
12. Ukrainer. Тузловські лимани: дельфіни, птахи і волонтери. URL: <https://ukrainer.net/tuzlovski-lymany>.
13. Відповідальність за порушення законодавства про охорону навколишнього середовища. URL: https://skole-rda.gov.ua/news_
14. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» № 1264- XII від 25.06.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>.
15. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8.12.2005 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.
16. Декларація Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища і розвитку від 03.06.1992. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU92340>.
17. Ecobusiness group (Платформа рішень для менеджерів природоохоронної діяльності). «Як подолати найбільш проблемні питання протидії кримінальним правопорушенням у сфе-

- рі охорони довкілля в умовах збройної агресії». URL: <https://ecolog-ua.com/news/yak-podolaty-naubilsh-problemni-pytannya-protydyi-kryminalnym-pravoporushennyam-u-sferi>.
18. Наказ «Про створення оперативного штабу для фіксації, упорядкування інформації та формування єдиного реєстру збитків заподіяних довкіллю внаслідок вторгнення Російської Федерації на територію України» № 73 від 01.03.2022 року. URL: <https://www.dei.gov.ua/posts/2243>.
 19. Постанова Кабінету Міністрів України № 303 від 13.03.2022 року «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2022-%D0%BF#Text>.
 20. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану» № 263 від 12.03.2022 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-zabezpechennya-funkcionuvannya-informacij-nokomunikacijni-h-sistem-elektronnih-komunikacijnih-sistem-publichnih-elektronnih-reyestriv-v-umovah-voyennogo-stanu-263>.